

Nationale held, maar wel een zonder geld

Max Euwe werd in december 1935 wereldkampioen schaken na een bloedstollende tweekamp met Alexander Aljechin. De meeste aandacht ging destijds uit naar die vreemde 21ste partij.

Door Gert Ligterink

Op 15 december 1935 om elf uur 's avonds laat Alexander Aljechin op het podium van Bellevue in Amsterdam zien dat hij een groot verliezer is. Hij reikt zijn tegenstander de hand, staat op en spreekt tot de volgepakte zaal: 'Es lebe schachweltmeister Euwe! Es lebe schachliebend Holland!' Na een gevecht dat tweeënhalve maand heeft geduurd, is Max Euwe, geboren op 20 mei 1901, wereldkampioen schaken.

Het publiek is amper in bedwang te houden. Het juicht, het schreeuwt, het gaat op stoelen staan en het verbreekt de touwen van het carré dat rond het podium is gespannen. Met moeite slaagt de politie erin een cordon te vormen om de grootmeesters op het toneel te beschermen.

Als de minutenlange ovatie begint af te zwakken, neemt Euwe het woord. Na een paar vriendelijke woorden tot zijn tegenstander zegt hij: 'Ik waardeer het dat ik nu, zo ineens, van de marteling van drie maanden schaakspelen ben verlost. Ik ben gelukkig wereldkampioen te zijn... Mijn tijd is gekomen. Mijn tijd zal ook weer voorbijgaan. Misschien al heel spoedig.'

Het waren profetische woorden. Euwe's tijd zou snel voorbijgaan. Twee jaar later heroverde Aljechin de wereldtitel in een revanche-match. Maar met die zege in 1935 had Euwe zijn plaats verworven in de rij van de vijftien klassieke wereldkampioenen, die in 1886 begint met William Steinitz en in 2010 voorlopig eindigt met Viswanathan Anand.

Dat Euwe de kans kreeg om de wereldtitel te spelen, dankte hij aan een gunstig tijdstip in de geschiedenis. Een paar jaar later zouden anderen meer in aanmerking zijn gekomen. Een paar jaar eerder was het ondenkbaar dat hij als uitdager door Aljechin zou zijn geaccepteerd, laat staan dat hij de grootvoorst van die jaren zou hebben verslagen.

Aljechin, een in 1892 in Rusland geboren kosmopoliet, heerste rond 1930 over zijn collega's zoals Kasparov dat zou doen aan het eind van de 20ste eeuw. Hij won alle belangrijke toernooien, soms met onthutsend grote voorsprong. In 1930 zegevierde hij in San Remo met een score van 14 uit 15, een jaar later in Bled met 20,5 uit 26.

Wereldkampioen was Aljechin sinds 1927, toen hij Capablanca in Buenos Aires versloeg. Tweemaal had hij zijn titel verdedigd tegen Efim Bogoljubov, een succesvolle toernooispeeler die in het matchspel lang niet tegen Aljechin was opgewassen. Het was tijd voor een nieuwe lucratieve tweekamp tegen een andere tegenstander.

Maar wie? Aljechin wist dat de jonge Michail Botwinnik furor maakte, maar diens successen bleven voorlopig beperkt tot de landsgrenzen van

SPORTCANON

NEDERLAND

Wereldkampioen na winst op Aljechin

In de Volkskrant Sportcanon wordt ruim een eeuw sportgeschiedenis in kaart gebracht, te beginnen bij Pim Mulier.

Een onafhankelijke commissie van deskundigen heeft een lijst van 35 sporthelden, wedstrijden en ontwikkelingen samengesteld. Samen moeten zij de vlucht schetsen die de sport heeft genomen.

Vandaag het 28ste venster over Max Euwe, die in 1935 wereldkampioen schaken werd door Alexander Aljechin te verslaan.

Zaterdag 11 december verscheen het vorige venster, over Richard Krajceck, die in 1996 als eerste Nederlander op Wimbledon de mooiste tennistitel veroverde.

“

Mijn tijd zal ook weer voorbijgaan, misschien al snel

Max Euwe
wereldkampioen

de Sovjet-Unie. Andere kandidaten lagen niet voor de hand. Met Capablanca leefde Aljechin op voet van oorlog, de Est Paul Keres en de Amerikaan Reuben Fine waren nog te jong.

En zo viel Aljechins oog op Euwe. Grote toernooioverwinningen had de Nederlandse kampioen niet behaald, maar zijn status als internationaal topspeler was onomstreden. Euwe was een buitenbeentje in het internationale circuit. Hij was de keurige amateur tussen de professionals, die als leraar wiskunde aan een meislyceum alleen schaakte tijdens de schoolvakanties.

Aljechin kende Euwe goed. Regelmatig had hij de Nederlandse kampioenen in toernooien getroffen. In de aanloop naar zijn treffen met Capablanca had hij eind 1926 een tweekamp tegen Euwe gespeeld die hij dankzij een zege in de slotpartij nipt met 5,5-4,5 had gewonnen.

Passagiersschip

In 1933 stuurde Aljechin Euwe een brief waarin hij voorstelde een match te spelen op een passagiersschip tussen Indië en Nederland. Vijf partijen op de heenweg, vijf op de terugweg. De inzet zou desnoods de wereldtitel kunnen zijn.

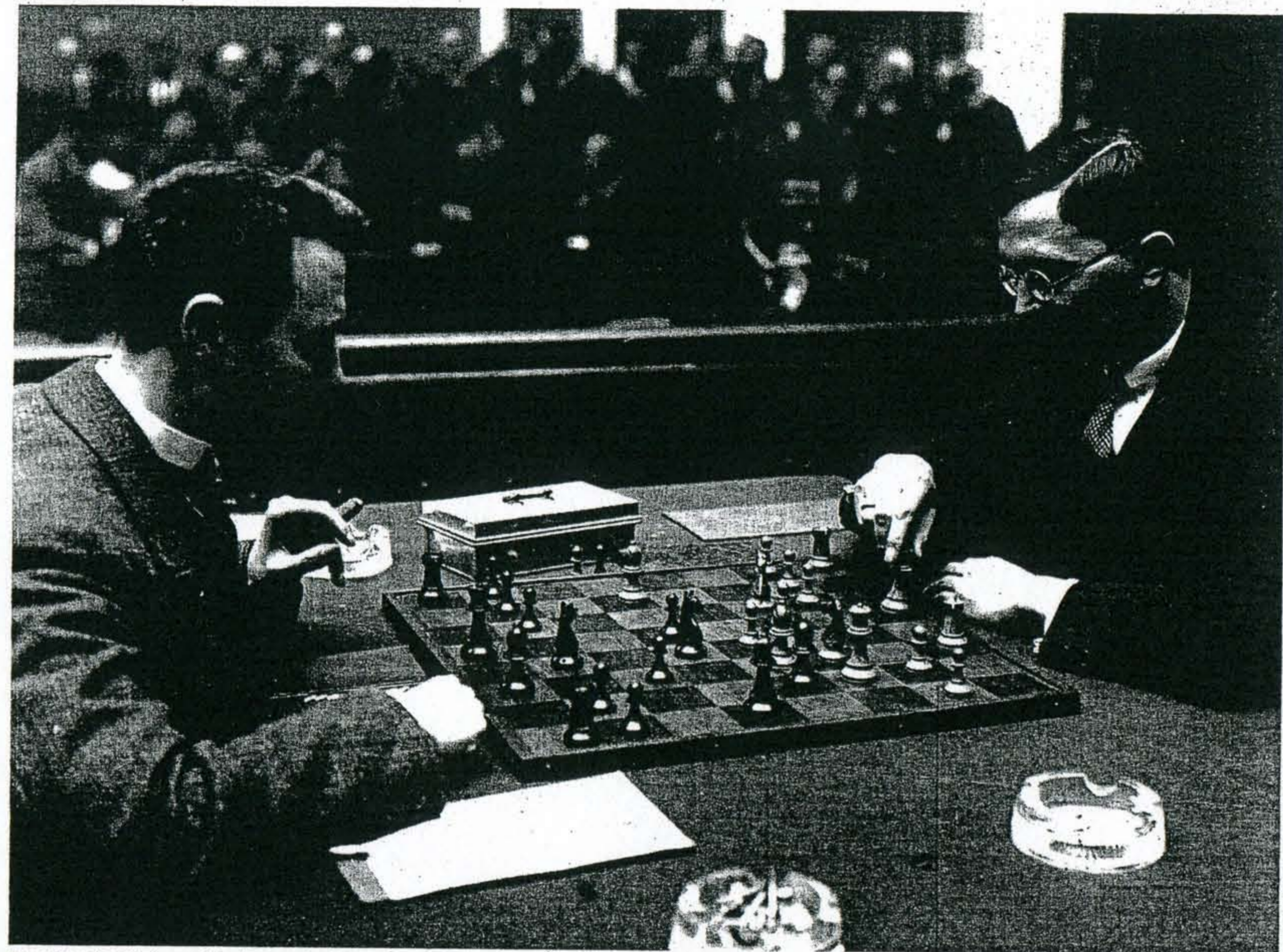
Euwe legde de brief apart. Zijn hoofd stond in 1933 niet naar schaken. Hij had zich voorgenomen aan de wiskunde voorrang te geven boven het schaken en toernooien, laat staan lange tweekampen voorlopig te mijden.

Maar hij vergat de brief niet. Op een januari-avond in 1934 liet hij zich door zijn oude vriend Hans Kmoch, een in Amsterdam neergestreken Oostenrijkse schaakmeester, ompraten Aljechin te antwoorden dat hij bereid was tot een match om de wereldtitel. Geen tien partijen op een schip, maar dertig partijen onder normale omstandigheden in goede zalen.

Aljechin accepteerde het voorstel gretig. Hij wist dat Euwe een lastige tegenstander was, tegen wie hij in 1937 een oefentweekamp ternauwernood had gewonnen. Maar hij was ervan overtuigd dat hij de tweekamp zou winnen. Gerichte voorbereiding met een zorgvuldig samengesteld begeleidingsteam achtte hij niet nodig. Een afspraak dat de Nederlandse meester Salo Landau hem tijdens de match zou assisteren was wat hem betreft voldoende.

Euwe ging aanzienlijk serieuzer te werk. In zijn boekenreeks *My Great Predecessors* schrijft Gari Kasparov dat Euwe de eerste speler was die zich op professionele wijze voorbereidde op een WK-tweekamp. Met zijn secondanten Kmoch en de Hongaar Maroczy werkte hij meer dan een jaar consciëntieus aan een openingenrepertoire waarmee hij Aljechins agressie kon neutraliseren.

Ook bouwde hij een excellente fy-

Max Euwe (rechts) speelt in 1931 met wit tegen een onbekende tegenstander. Vijf jaar later wordt hij gehuldigd als wereldkampioen na winst in de tweekamp met Alexander Aljechin (foto onder). Foto's ANP

sieke conditie op. Een foto van Euwe in een boksschool maakte zo veel indruk dat een krant in de Sovjet-Unie schreef dat Euwe naast schaakkampioen ook de sterkste bokser van Nederland was.

Een goede conditie was noodzakelijk omdat afgesproken was de dertig partijen van de tweekamp op verschillende locaties te spelen. Voornamelijk in Amsterdam, maar ook in andere steden.

Het is opmerkelijk dat Euwe en Aljechin er zonder morren mee akkoord gingen dat de ene dag in Hotel Frigge in Groningen gespeeld zou worden en een paar dagen later in het Badhotel in Baarn. Een moderne topspeler zou gruwen bij de gedachten steeds aan andere omstandigheden te moeten wennen.

Formidabele score

In de aanloop naar de match troffen Euwe en Aljechin elkaar eenmaal. In de zomer van 1934 ontving Euwe in het toernooi in Zurich een gunstig voorteken doordat hij de onderlinge partij tegen zijn aanstaande tegenstander won.

Maar Aljechin won het toernooi met de formidabele score van 13 uit 15. Zo indrukwekkend speelde de wereldkampioen dat Euwe schrok. Later bekende hij dat in Zurich de gedachte om de uitdaging in te trekken even in hem was opgekomen.

Toen de tweekamp op 3 oktober be-

gon in het Carlton Hotel in Amsterdam, Aljechins logeeraadres, wist niemand wat kon worden verwacht. Voor de hand lag een grote overwinning van Aljechin, maar er waren ook optimisten die met grote stelligheid beweerden dat de kampioenen niet meer in de vorm stak van enkele jaren daarvoor.

In de eerste fase van de match kregen de pessimisten gelijk. Euwe herstelde zich van een zware nederlaag in de eerste partij door de tweede te winnen, maar uit de volgende zeven haalde hij slechts twee punten. Bij een 6-3-stand voor Aljechin tekende een catastrofe zich af.

Pijnlijk was Euwe's nederlaag in de zevende partij, waarin Aljechin zich frivoliteiten permitteerde die door de commentatoren scherp werden veroordeeld. Maar hij kwam er wel mee weg en behaalde een verpletterende overwinning. Pijnlijk was ook de negende partij die gespeeld werd in Euwe's school, het meislyceum aan de Reinier Vinkeleskade in Amsterdam. Bij toerbeurt mochten de leerlingen in de toneelzaal naar de ondergang van hun leraar kijken.

Een opleving volgde. Euwe won drie van de volgende vier partijen en bracht de stand in evenwicht. Vanaf dat moment golfde de strijd heen en weer. Aljechin nam opnieuw een ruime voorsprong dankzij twee overwinningen, maar Euwe sloeg op zijn beurt terug met een sublieme zege in de 20ste partij.

“

Voor schaakwereld is hij de Vader des Vaderlands

Hans Ree
schaker/schrijver

Aljechins permanente dronkenschap in de schoot was gevallen.

Tot teleurstelling van zijdelings geïnteresseerde ramptoeristen deden zich in het vervolg van de match geen incidenten meer voor. Na drie wisselvallige remises gebeurde begin december datgene waarop Nederland hoopte: Euwe won tweemaal achter elkaar en nam vier partijen voor het einde van de tweekamp een 14-12-voorsprong.

Superlatieven

De kranten putten zich uit in superlatieven. Vooral de speciale verslaggever van *De Telegraaf*, de Franse grootmeester Savielly Tartakower, was op dreef. De 19de partij had hij al omschreven als het 'Mirakel van de Zeister Bossen'. De 26ste partij, de mooiste van de match, noemde hij 'De Parel van Zandvoort'. Die eretitel heeft de tand des tijds doorstaan.

Nog was de strijd niet gestreden. Een overwinning van Aljechin in de 27ste partij bracht de spanning terug. Maar Euwe hield stand. Twee zwaar bevochten remises later stond hij op de rand van de overwinning. In de slotpartij overspeelde hij Aljechin zo volkomen dat hij deze gemakkelijker had kunnen winnen als het nodig was geweest.

De wereldtitel veranderde Euwe's leven niet. Hij was misschien een nationale held, maar dan wel een zonder geld. Aljechin had als wereldkampioen voor de tweekamp een honorarium van 10 duizend gulden ontvangen. Euwe kreeg niets. Enkele weken na de match nam hij zijn gewone leven op en stond hij weer voor de klas.

Twee jaar bleef Euwe kampioen. Hij speelde in die periode zo voortreffelijk dat hij voor het begin van de revanche-match als favoriet werd beschouwd. Die rol kon hij niet waarmaken. Na een hoopgevend begin - na vijf partijen leidde Euwe met 3-2 - verloor hij driemaal achtereen. Van die klap wist hij zich niet te herstellen. Hij verloor de tweekamp met duidelijke cijfers: 15,5-9,5.

Nog altijd is Euwe in de internationale schaakpers onderwerp van discussie. Het Duitse tijdschrift *Schach* heeft een rubriek waarin steeds dezelfde vragen aan prominenten worden gesteld. Een van die vragen is: wie is volgens u de meest onderschatte en de meest overschatte persoon uit de schaakgeschiedenis? Euwe wordt in beide categorieën genoemd.

Nee, de buitenlandse schakers weten soms niet wat ze aanmoeten met Euwe. Hoe ze de man moeten taxeren die niet de dag waarop hij wereldkampioen werd de mooiste van zijn leven noemde, maar de dag waarop hij tot hoogleraar informatica werd benoemd.

Nederlanders zouden het niet in hun hoofd halen Euwe's betekenis te onderschatten. 'Wat Willem de Zwijger voor Nederland is, is Euwe voor de Nederlandse schaakwereld: de Vader des Vaderlands', schrijft Hans Ree in zijn boek *Mijn Schaken*. En zo is het.

Euwe's succes legde de basis voor een gunstig schaakklimaat in Nederland. Na de tweekamp werden overal in het land schaaakverenigingen opgericht en verviervoudigde het ledenaantal van de KNSB. Het eerste Hoogovenstoernooi werd in 1938 gehouden. Binnenkort vindt de 73ste aflevering plaats. Zonder Euwe zou die traditie niet zijn ontstaan.